

Yazd University

 doi: [10.22034/MCAL.2025.22627.2461](https://doi.org/10.22034/MCAL.2025.22627.2461)

A Freudian Psychoanalysis of the Novel *Al Farashat Wal Ghilan* **Written by Ezzeddin Jalawji**

Fatemeh Akbarizadeh: Associate Professor, Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran.

Atiyeh Farhadniya: M.A. Department of Arabic Language and Literature, Faculty of Literature, Alzahra University, Tehran, Iran.

Received: 15-03-2025

Accepted: 11-10-2025

Introduction:

Psychoanalysis is the study of the human psyche. This field of research can probe deeply into a person by perceiving their subconscious mind and determining their mental levels. Literature originates from the human mind and soul and has a deep connection with the poet or writer. Nowadays, the characters of literary works can be psychologically analyzed like real people, which helps a lot to better understand the work and the development of literature. Psychological criticism brings the reader to the bottom layers of the text in such a way that he gets a deep understanding of the text and characters. The application of psychoanalysis in literary criticism affords a critical approach to studying works like novels for children.

Methodology

This research adopts a descriptive-analytical approach based on Freud's psychoanalysis to read and scrutinize *Al Farashat Wal Ghilan*, a novel from Arabic literature dedicated to children and young adults written by Ezzeddin Jalawji. The aim is to psychoanalyze war and its impact on society, particularly children. Freud believed that the novel has a nature similar to psychoanalytic case studies. The purpose of psychological criticism is to understand the author's psychology. Freud was the initiator of this movement and was of the opinion that most behaviors are rooted in unconscious processes. Unconscious processes mean beliefs, fears, and desires that a person is not aware of. He extracted psychoanalytic concepts and psychoanalytic treatment methods from literature, and this research is also in

line with the same vision. The characters in this novel are analyzed based on Freud's personality levels and the defense mechanisms adopted by the characters when encountering anxiety.

Results and Discussion

The novel's main character is a child who is actively in play throughout the story and is enduring and tolerating the huge psychological pressure emanating from anxiety during the war and the unpleasant and horrible events he experiences. Upon an attack by the enemies, Mohammad loses all of his family members except for his sister. Soon, they leave their home for a nearby village where their aunt is living, and then, overwhelmed by the fear of attacks by the Serbs, they all run away and take refuge in the camp of the war victims. The story's characters are highly insecure and anxious at different levels of personality, i.e., from ego to superego, and experience severe trauma emanating from the terrible fatality of their loved ones. As such, they adopt diverse defense mechanisms such as regression, denial, repression, and identification to achieve peace and balance.

War is an anti-human crisis that has negative effects on the human psyche, especially children and civilians. Of all the war's victims, homeless and orphaned children are more exposed to mental damage. Migration and distance from homeland, despair, confusion, stealing and trafficking of children and women, hunger and famine, infectious diseases, separation from the family, school drop-out, inadequate or no supervision, and post-incident anxiety and shock are all behavioral consequences of war.

Conclusion

The novel's main character is a child who is actively in play throughout the story and is enduring and tolerating huge psychological pressure. However, by adopting positive defense mechanisms, Mohammad persists in defending his homeland's liberty and supporting his relatives. Thus, he stands as a proper pattern for children of the same age. Through repression, sublimation, compensation, and identification, Mohammad plays his role in the story with childlike wisdom and grows under hardships until jumping from ego to superego. Accordingly, he is an ideal pattern of a robust and loyal character to his family and homeland.

The characters' traumatic experiences have induced fear and anxiety, prompting them to utilize defense mechanisms such as repression, sublimation, conversion, and altruistic surrender as coping strategies. The adult characters in the novel frequently employ sublimation and repression as coping mechanisms to confront the horrific realities of war and overcome despair. Figures such as Suleiman and Sheikh, dominated by their superegos,

utilize these defense mechanisms to resist and lead, symbolizing hope and national commitment. Conversely, female characters like Maryam and Khaleh Mohammad exhibit psychological challenges stemming from loss and anxiety, manifested through denial, displacement, and hysterical reactions. Ultimately, however, they demonstrate emotional resilience and a supportive role. Mohammad's mother and her husband's brother, driven by a strong superego, exemplify characters who manage their anxiety through self-sacrifice and dedication to familial and societal duties.

This analysis underscores that, alongside suffering, defense mechanisms can serve as tools for survival, resilience, and the transmission of human and collective values. The novel chronicles the lives of innocent people targeted by Serbian atrocities, including the brutal burning of bodies, mutilation of the deceased, and the creation of harrowing scenes that inflict severe psychological trauma, particularly on children.

Keywords: Psychological Analysis, The Novel, Freud's Theory, Ezzeddin Jalavji, Al-Farashat and Al-Ghilan.

References

- Abdoun, Zarifa, Masifa Fadillah, and Linda Masali. (2017). «The image of a child in the novel Al Farashat Wal Ghilan by Ezzeddin Jalawji», Bejaia University of Arabic Language and Literature. [In Arabic]
- Aghakhani Bijani, Mahmoud, Mohsen Mohammadi Fesharaki, Mahdieh Melali (2019). A Freudian Reading of the Novel “Soran Sard”. *Literary Textual Research*, 23, 84-61. [In Persian] [doi: 10.22054/ltr.2017.21793.1861](https://doi.org/10.22054/ltr.2017.21793.1861)
- Ahmadvand, Mohammad Ali (1989). Psychological defense mechanisms, Tehran: Bamdad Press. [In Persian]
- Azad, Hossein (1995). Psychopathology, Tehran: Beasat Publications. [In Persian]
- Bagheri, Mahnaz (2019). War literature for children, yes or no? "Collective view of authors" categories and categories..., by Mohammad Ghasem Foroughi Jahormi, vol. 2, Tehran: Foundation for the Preservation and Review of Holy Defense Literature, Collection of Works and Publication of the Values of Holy Defense. [In Persian]

Bocock, Robert, (2002). Sigmund Freud, 1st ed: Routledge: London.

Darabi, Jafar (2020). Theories of personality psychology: a comparative approach, Bija: Ayij. [In Persian]

Einstein, Albert (2022). Why war (correspondence between Albert Einstein and Sigmund Freud), 3rd edition, Tehran: Ney publication. [In Persian]

Freud, Sigmund (1963). The future of a thought, translated by Hashem Razi, Tehran: Asia Press. [In Persian]

Freud, Sigmund (2003). psychoanalysis (2) (collection of articles), translated by Hossein Payandeh et al., Tehran: Printing and Publishing Organization. [In Persian]

Freud, Sigmund (2009). Interpretation of dreams, translated by Shiva Roygarian, 8th edition, Tehran: Markaz Press. [In Persian]

Freud, Sigmund (2019). The Court of War and Death, translated by Afsaneh Dabiri, Tehran: Pilleh Press. [In Persian]

Freud, Sigmund (2021, a). The most important reports on teaching the history of psychoanalysis, translated by Said Shojaei Shafti, 8th edition, Tehran: Ghoghnoos Press. [In Persian]

Freud, Sigmund (2021, b). Exploring the Development of Mental Illnesses, translated by Mehdi Habibzadeh, 1st edition, Tehran: Negah Press. [In Persian]

Hafezi, Alireza (1989). Dialogue and listening in the study and recognition of children's literature, Tehran: Shama Publications. [In Persian]

Heller, Sharon (1389). Freud's encyclopedia, translated by Mojtaba Pordel, Mashhad: Taneh. [In Persian]

Jalawji, Ezzeddin (2015). Al Farashat Wal Ghilan, first edition, Dar al-Mantahi Al-Jazir. [In Arabic]

Karimi, Youssef (2009). Personality Psychology, Tehran: Virayesh press. [In Persian]

Manal, Atavi (2015). «The character of a child in the novel Al Farashat Wal Ghilan by Ezzeddin Jalawji» .Mohammad Bouziyaf University. [In Arabic]

Mansour, Mahmoud (1990). Feeling inferior, Tehran: University of Tehran. [In Persian]

Mohammadnia, Reza (2014). «Typology of anxiety and defense mechanisms based on Freud's and Adler's theories in Tārīkh-i Bayhaqī», Hakim Sabzevari University: Faculty of Literature and Humanities. [In Persian]

Payandeh, Hossein (2018). Literary Theory and Criticism: An Interdisciplinary Textbook. Tehran: Samt. [In Persian]

Payandeh, Hossein (2022). Psychoanalysis application in literary criticism (seven works of Freud on literature), fifth edition, Tehran: Morvarid Press. [In Persian]

Samuels, Robert (2020). Freud for the 21st century, translated by Omid Saedi, first edition, Tehran: Pilleh Press. [In Persian]

Schultz, Duan P., Sidney, Alan (1999). History of Modern Psychology, translated by Ali Akbar Seyf et al., Tehran: Doran Press.

Shajari, Alireza (2005). Children's Literature in Iran, Tehran: Ayyaran Press. [In Persian]

Shayganfar, Hamidreza (2011). literary criticism, Tehran: Aryashahr. [In Persian]

Shultz, Doan (1988). The Psychology of the Perfection of Healthy Personality Patterns, translated by Gitti Khoshdel, Bija: Paya Publications. [In Persian]

Shultz, Duan P., Sidney, Alan (2005). Personality Theories, translated by Yahya Seyed Mohammadi, Tehran: Virayesh Press. [In Persian]

Tyson, Louis (2008). Theories of Contemporary Literary Criticism, translated by Maziar Hassanzadeh and Fatemeh Hosseini, Tehran: Negahe Emrooz Press. [In Persian]

doi : [10.22034/MCAL.2025.22627.2461](https://doi.org/10.22034/MCAL.2025.22627.2461)

تحلیل روان‌شناختی شخصیت‌های رمان الفراشات و الغیلان اثر عزالدین جلالوجی از منظر فروید

فاطمه اکبری زاده: دانشیار گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء (س)، تهران، ایران.
عطیه فرهادنیا: دانش آموخته کارشناسی ارشد، گروه زبان و ادبیات عربی دانشکده ادبیات، دانشگاه الزهراء (س)،
تهران، ایران.

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴/۰۷/۱۹

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۱۲/۲۵

چکیده

روانکاوی علم مطالعه و بررسی روان انسان است که می‌تواند با شناخت ضمیر ناخودآگاه بشر و بررسی کشف سطوح ذهن به ژرفای روح آدمی نفوذ کرده و عوامل تأثیرگذار بر آن را بررسی کند. کاربست این علم در نقد ادبی رویکردی نقادانه در مطالعه آثار از جمله رمان کودک اهمیت دارد. این پژوهش به روش توصیفی - تحلیلی طبق رویکرد فروید به خوانش رمان "الفراشات و الغیلان" (پروانه‌ها و غول‌ها) "از ادبیات کودک و نوجوان عربی از نویسنده الجزایری "عزالدین الجلاوجی" می‌پردازد تا موضوع جنگ و تأثیر آن بر جامعه به‌ویژه کودکان را با خوانش روانکاوانه بررسی نماید. شخصیت اصلی این رمان کودکی است که در طول داستان حضوری فعال دارد و در جریان جنگ و حوادث تلخ آن، فشارهای روانی آسیب‌زایی بی‌شماری تجربه می‌کند. البته علاوه بر این کودک، افراد دیگری نیز وضعیت متفاوتی را در سطوح مختلف شخصیتی از من تا فرامان تجربه می‌کنند و ترومای سختی بر روان خود تحمل کرده و مکانیسم‌های دفاعی متعددی به کار می‌گیرند اما کودک اصلی داستان در این رمان، به عنوان یک نمونه خردمند سعی می‌کند با به کار بردن مکانیسم‌های دفاعی مثبت، از اضطراب خود و دیگران بکاهد و با حمایت از اطرافیان و الگو قرار دادن شخصیت‌هایی با روحیه پایداری، با امید به آینده‌ای روشن، ضمن تقویت اراده در راه آزادی وطن بکوشد.

کلیدواژه‌ها: نقد روان‌شناسی، فروید، عزالدین جلاوجی، الفراشات و الغیلان.

مقدمه

آنچه که امروز ادبیات را بیش از پیش مورد توجه می‌سازد، نقد ادبی و خوانش از منظر مطالعات بینارشته‌ای است. نقد ادبی با رویکردهای مختلفی همچون "نقد فرمالیسم"، "ساختارگرایی اسطوره‌ای"، "نشانه‌شناسی" و "روان‌شناسی" قابل پژوهش است. منظور از "نقد روان‌شناختی ادبیات" یا "نقد ادبی روانکاوانه" شیوه‌ای است که می‌تواند از منظر مکاتب مختلف روان‌شناسی و از جمله بر اساس مفاهیمی روان‌شناسی تکوینی "زیگموند فروید" بررسی شود. در این روش، شخصیت‌های رمان تحلیل روانکاوانه شده و می‌توان تحلیل روانکاوانه از نمادها، تصاویر و نقش‌مایه‌های موجود در آثار ادبی ارائه داد (آقاخانی بیژنی، و همکار، ۱۳۹۸: ۳۸). فروید قائل به نوعی بده‌بستان بین ادبیات و نظریه روان‌کاوی بود. او متون ادبی را برای صحنه‌گذاران بر مفروضات روان‌کاوی نمی‌دانست، بلکه مفاهیم و همچنین روش درمان روان‌کاوانه را از ادبیات استخراج می‌کرد (پاینده، ۱۴۰۱: ۹).

در خوانش نقادانه روانکاوانه ادبیات پرداختن به حوزه ادبیات کودک و نوجوان به‌ویژه در موضوع "ادبیات جنگ" شایان توجه است. ادبیات کودک، متون ادبی متعلق به کودکان می‌باشد که با روحیات و توانایی درک آنان تناسب دارد و درست در مقابل ادبیات بزرگسالان قرار دارد؛ زیرا از نظر امکانات و نیازها با یکدیگر تفاوت دارند (حافظی، ۱۳۶۸: ۲۸). ادبیات کودک به مجموعه آثاری گفته می‌شود که به‌وسیله نویسندگان متخصص برای کودکان تهیه می‌شود و ذوق و سطح رشد و کودکان مورد توجه است (شجری، ۱۳۸۴: ۱۳)؛ این گونه از ادبیات دارای زبانی ساده و قابل فهم و به لحاظ فنی به‌دوراز هر گونه پیچیدگی در شخصیت‌پردازی است. مطالعه نقادانه ادبیات کودکان در ابعاد و موضوعات متفاوت از جمله در حوزه ادبیات جنگ بسیار شایان توجه است؛ زیرا این ادبیات می‌تواند بازتابی از آسیب‌های روانشناختی کودکان و دغدغه‌ها و رنج‌های آنها باشد. بررسی مضامین جنگ از جنبه‌های روان‌شناختی و ترومای تجربه شده از سوی کودکان از خسارت‌های مادی و روحی فراوانی مانند ترس، اضطراب، افسردگی، انزوا، ناامیدی، احساس ناامنی و گوشه‌گیری می‌تواند جنبه‌های مختلفی از اثر ادبی را بازنمایی کند (باقری، ۱۳۹۸: ۳۵۵/۲).

رمان "الفراشات والگیلان" (۲۰۱۵) نوشته عزالدین جلاوجی از جمله آثاری است که در حوزه ادبیات داستانی کودک و نوجوان به جنگ و استعمار می‌پردازد. این نویسنده و استاد دانشگاه الجزایری (۱۹۶۲)، بیش از ۴۰ کتاب در زمینه‌های مختلف منتشر کرده و اولین مجموعه داستان کوتاه او با عنوان (لمن تهتف الحناجر، حنجره‌ها برای کی فریاد می‌زنند) منتشر شد. رمان "الفراشات والگیلان" (پروانه‌ها و غول‌ها) به زندگی کودکی می‌پردازد که به جز خواهر کوچکش تمام خانواده و حتی خویشاوندان خویش را در جنگ از دست می‌دهد. "محمد" در دنیای کودکانه خویش با اسباب‌بازی مورد علاقه‌اش مشغول بازی است که متوجه حضور دشمنان می‌شود و مورد تعقیب آنها قرار می‌گیرد و به خانه برمی‌گردد. سربازان صرب به منزل آنان هجوم آورده و اعضای خانواده او یعنی پدر و مادر و مادربزرگ و عمه‌هایش را مقابل چشمان او می‌کشند. محمد به همراه خواهر کوچک خویش از آنجا می‌گریزد. سه کودک بازمانده یعنی محمد و خواهرش عایشه

با دوستش عثمان، خود را به روستای محل زندگی خاله محمد می‌رسانند و از ترس حمله صرب‌ها به اردوگاه جنگ‌زدگان می‌روند. رمان "الفراشات و الغیلان" از زبان و نگاه کودک به روایت خشونت و کشتار حاصل از اشغال و تهاجم می‌پردازد. این جستار به روش توصیفی - تحلیلی با خوانش روان‌شناختی شخصیت و مطالعه مکانیسم‌های دفاعی ترسیم شده در اثر می‌کوشد روشن سازد:

۱- شخصیت‌های رمان "الفراشات و الغیلان" در چه سطوح شخصیتی ترسیم شده‌اند؟

۲- کدام مکانیسم‌های دفاعی - روانی در شخصیت‌ها به کاهش اضطراب انجامیده است؟

پیشینه‌ی پژوهش

آثار جلاوجی بسیار مورد توجه ناقدان و پژوهشگران است و در اینجا به ذکر پژوهش‌ها درباره رمان "الفراشات و الغیلان" اکتفا می‌شود:

منال عطوي (۲۰۱۷) مقاله «شخصية الطفل في رواية الفراشات و الغیلان» مجله دراسات نقدية، ۱۱(۱)، صص ۱۰۴-۱۱۳، به بررسی شخصیت‌های کودک رمان پرداخته و سعی کرده نشان دهد متن داستان تا چه اندازه توانسته واقعیت دوران کودکی را منعکس کند. در این مقاله شخصیت کودک و مراحل زندگی از بدو تولد تا نوجوانی و بزرگسالی را بررسی کرده است. ظریفه عبدون و ماسیفا فدیلة (۲۰۱۷) در پایان‌نامه ارشد از دانشگاه بجایه دانشکده ادبیات و زبان‌ها با عنوان «صورة الطفل في رواية الفراشات و الغیلان» به شخصیت کودک به عنوان عنصر مهمی در جامعه اشاره کرده و ساختار زمانی و مکانی رمان و مراحل رشد زبانی کودک، ارتباط کودک با مدرسه، با دوستان و خویشان مورد بررسی قرار داده‌اند. بوساحة أحلام و شیروف منی (۲۰۲۲) در پایان‌نامه ارشد با عنوان «بنية الشخصية في رواية الفراشات و الغیلان لعزالدین جلاوجی»، دانشگاه ۸ مای ۱۹۸۵ قالمه، الجزایر، به بررسی شخصیت‌های رمان پرداخته‌اند. نویسندگان به بررسی و توضیح مفهوم شخصیت، انواع و ابعاد مختلف شخصیت و ارتباط آن با عناصر داستان پرداخته‌اند. از آنجا که در هیچ یک از آثار به بعد روان‌شناختی شخصیت‌ها و مکانیسم‌های دفاعی آنها توجه نشده است؛ لذا این پژوهش نوآوری دارد.

نقد روانشناختی ادبیات

پیوند ادبیات و روان‌شناسی در مطالعات میان‌رشته‌ای انکارنشده‌ای است. ادبیات از ذهن و روان انسان سرچشمه می‌گیرد و انعکاس‌دهنده رموز و اسرار روح بشری است (شایگان‌فر، ۱۳۸۰: ۱۱۴). ادبیات و روان‌شناسی به جنبه ذهنی انسان می‌پردازند؛ چراکه ادبیات از ذهن انسان سرچشمه می‌گیرد و با درون شاعر یا نویسنده پیوندی عمیق دارد؛ بنابراین می‌توان ادعا داشت که ادبیات محصول ضمیر ناخودآگاه می‌باشد (تایسن، ۱۳۸۷: ۶۹).

علم روان‌کاوی و نظریات فروید به ادبیات و هنر توجه ویژه‌ای نشان داد. علم روان‌کاوی در مفهوم تفکیک یا

تجزیه روان به عناصر تشکیل دهنده اش (فروید، ۱۴۰۰: الف: ۱۴) در ابتدای قرن بیستم میلادی توسط زیگموند فروید (۱۸۵۶ - ۱۹۳۹) بنیان گذاشته شد به این معنا که تجربه دریافت و انطباق روانی هر چیز در سیستم عصبی فرد وجود دارد (فروید، ۱۴۰۰: ب: ۳۲). فروید از ادبیات الهام گرفت و نظریاتش را درباره ساختار شخصیت انسان را با مثالی از شخصیت‌های ادبی بیان کرد، زیرا به عقیده فروید بسیاری از یافته‌هایش درباره روان انسان در شخصیت‌های ادبی به نمایش گذاشته شده و باتوجه به این مسئله ادبیات می‌تواند بر نظریات ایشان صحنه گذارد (پابنده، ۱۳۹۷: ۷۰). فروید بر این عقیده بوده که "رمان" ماهیتی شبیه به موردپژوهی‌های روان‌کاوانه دارد (همان: ۷۱). او مفاهیم روان‌کاوانه و همچنین روش درمان روان‌کاوانه را از ادبیات استخراج می‌کرد.

روان‌شناسی فروید به غرایز لذت و نیز غریزه مرگ توجه دارد که نقش عمده‌ای در تحلیل گروه‌های اجتماعی، جوامع و ارزش‌های آن دارد (Bocick, 2002: 53). بر اساس نگاه فروید دو غریزه زندگی و مرگ در همه انسان‌ها وجود دارد که غریزه اول موجب میل به زندگی، پیوند و تکامل و وحدت‌بخش است. غریزه مرگ نیز غریزه پرخاشگری و تخریب است که به صورت تهاجم آشکار به طرف دنیای بیرون انجام می‌گیرد یا به‌سوی جهان درون به شکل اعمال خود ویران‌گرانه است. از طرف دیگر غریزه مرگ را می‌توان مفید ساخت؛ آنگاه که فرد در نتیجه برانگیختگی این غریزه و تحت شرایطی با دیگر انسان‌ها احساس همدلی کرده و دست به اعمال ایثارگرانه بزند. این شرایطی خاص می‌تواند برآمده از شرایط مشابهی باشد که فرد در گذشته تجربه کرده باشد و درک عمیقی از آن داشته باشد؛ یا وقتی فرد به‌نوعی با دیگر انسان‌ها که در شرایطی اسف‌بار را تحمل می‌کنند نزدیکی و وابستگی داشته باشد یا وقتی فرد از دیگران آموخته باشد که به دیگر نیازمندان و افرادی که در خطر هستند یاری رساند (فروید، ۱۳۹۸: ۶۳).

همچنین در تحلیل روان‌کاوانه شخصیت، فروید ذهن انسان را در سه سطح "خودآگاه"، "نیمه‌آگاه" و "ناخودآگاه" تقسیم‌بندی می‌کند و این تقسیم‌بندی ساختاری سطوح "نهاد، من، فرا من"، شکل دهنده شخصیت فرد است (شولتز، ۱۳۶۷: ۵۹). فروید "نهاد" را همان ضمیر ناخودآگاه یا شخصیت پنهان و عصیانگر می‌داند که مخزن هیجان‌ها است و دائماً با "من" در ستیز است. "نهاد" درست و غلط را نمی‌داند و همواره باید تحت نظارت باشد؛ چراکه برای کسب لذت تلاش می‌کند (دارابی، ۱۳۹۹: ۳۹). عملکرد اصلی ناخودآگاه این است که آرزوی کامیابی را به‌وسیله تخیل حضور پیشین احساس ارضاء، تحقق بخش (سامونلز، ۱۳۹۹: ۴۳). "خود" یا "من"، بخش دیگری از شخصیت است که با رشد شخصیت رشد می‌کند و واسطه میان دنیای بیرون و دنیای داخلی است و در تلاش است تا تمایلات نهاد را با مقتضیات اجتماعی و واقعیت‌های محیط هماهنگ سازد. در واقع ارضای نیازهای اولیه مثل گرسنگی، میل جنسی، هماهنگی برای سازگاری با شرایط طبیعی و اجتماعی است (احمدوند، ۱۳۶۸: ۱۸). "فرا من" یا "من" برتر نمایانگر بخش اخلاقی شخصیت می‌باشد و نمودار والاترین مرحله تکامل است. در واقع این بخش از شخصیت به تعلیم و تربیت وابسته است. "فرا من" در مقابل نهاد می‌ایستد تا از افراط آن در ارضای

تمایلاتش جلوگیری کند و از سوی دیگر قوانینی را برای "من" وضع می‌کند و او را تحت فشار قرار می‌دهد (فروید، ۱۳۴۲: ۱۳۲).

وجه اشتراک "من" و "فرامن" این است که هر دو نشانگر نفوذ و تأثیرات موجود در زمان گذشته‌اند (فروید، ۱۳۸۸: ۲۷). هنگامی که "من" می‌خواهد تعارض میان درخواست‌های نهاد و قید و بندهای جامعه یا فرامن را کاهش دهد، دچار اضطراب می‌شود؛ زیرا خطری را احساس می‌کند که لازم است این اضطراب خنثی شود یا کاهش یابد. از آنجایی که تمامی رفتارها با غرایز برانگیخته می‌شوند می‌توان آن‌ها را دفاعی علیه اضطراب به حساب آورد. فروید معتقد است که انسان از چند مکانیزم به‌صورت همزمان استفاده می‌کند تا با اضطراب کنار بیاید. احساس گناه و ناکامی در ارضای نیازها سبب بروز استرس در فرد می‌شوند که به‌موجب آن فرد دچار تنش و کنش‌های رنج‌آور می‌شود و در این زمان است که مکانیسم‌های دفاعی شروع به کار می‌کنند (احمدوند، ۱۳۶۸: ۲۷). دو ویژگی مهم که در تمامی مکانیسم‌های دفاعی وجود دارند عبارت‌اند از: الف) مکانیسم‌های دفاعی که تحریف‌کننده واقعیت هستند ب) مکانیسم‌های دفاعی که به‌صورت ناهشیار عمل می‌کنند (شولتز، ۱۳۸۴: ۶۵).

مکانیسم‌های دفاعی بر اساس مفید یا مضر بودن به انواع مختلفی تقسیم می‌شوند؛ گروهی از این مکانیسم‌ها انسان را در مقابل تهدیدات واقعی حفظ می‌کند که در زمره مکانیسم‌های «مثبت» و نشان‌دهنده سلامت روانی فرد به حساب می‌آیند؛ اما گروه دیگر برای حیات روانی مضر می‌باشد و کسانی مرتکب آن می‌شوند که از نظر روانی غیر طبیعی و روان رنجور باشند (محمدنیا، ۱۳۹۳: ۹۹). مکانیسم‌های دفاعی مثبت از انسان در مقابل تهدیدات واقعی محافظت می‌کنند؛ از جمله: سرکوبی، جبران، باطل‌سازی، واکنش وارونه، همانندسازی، جابه‌جایی، فرافکنی، تسلیم‌ایثار گونه، بازگشت (واپس روی)، والایش (تصعید)، مقاومت. مکانیسم‌های دفاعی آسیب‌زا نیز عبارتند از: گریز (فرار از مشکلات)، خیال‌پردازی، دلیل‌تراشی، واکنش تبدیلی (هستری).

بعد روان‌شناختی داستان

رمان "الفراشات و الغیلان" روایت جنگ و داستان حمله وحشیانه صرب‌ها به روستاست که اهالی را به طرز وحشتناکی سلاخی کرده و به شهادت می‌رسانند. جنگ بحرانی ضدانسانی است که بر روان انسان، به‌ویژه بر کودکان و افراد غیرنظامی به عنوان آسیب‌پذیرترین افراد جامعه، تأثیرات منفی دارد. به عقیده فروید جنگ امانت‌های تمدن جدید را از بین برده و باعث شده انسان اولیه در آن‌ها دوباره نمایان شود؛ انسان‌ها را واداشته تا قهرمانانی شوند که نمی‌توانند خود را باور کنند (فروید، ۱۳۹۸: ۶۳).

رمان «الفراشات و الغیلان» با به‌کارگیری زاویه دید اول‌شخص با بهره‌گیری از جریان سیال ذهن و به‌کارگیری «تک‌گویی درونی» یا «حدیث نفس» در روایت توانسته درونیات و افکار و امیال و آرزوها و ترس‌های کودک را برای مخاطب به تصویر بکشد. داستان با نمایش غریزه مرگ و زندگی، صحنه‌های

دلخراش از کشتار و صحنه‌های دردناک از همدردی و همدلی روایت می‌کند. محمد (شخصیت اصلی داستان) با ایثار برای نجات جان خواهر و دوستش به روستای محل زندگی خاله‌اش می‌آید و ماجرای دردناکی را که تجربه کرده شرح می‌دهد. اکثر مردان روستا برای دفن پیکر شهدا به روستای محل زندگی محمد می‌روند اما با صحنه دلخراشی از دفن دسته‌جمعی شهدا روبرو می‌شوند. آنها گروهی برای مبارزه با دشمنان و مبارزه علیه اشغال سرزمینشان شکل می‌دهند؛ همانطور که فریاد سهولت بسیج مشتاقانه انسان‌ها را برای شرکت در جنگ در وجود غریزه تخریب در انسان می‌داند و وجود این تمایلات را لازمه حیات انسان می‌شمرد (اینشتین، ۱۴۰۱: ۱۷).

از اثرات جنگ که در این رمان شاهدیم روایت اخباری مبنی بر شیوع بیماری‌های واگیردار و در نتیجه ترس و وحشت است. مواد غذایی که با کمک کشورهای غربی و صلیب سرخ بین‌المللی در اختیار آنها قرار می‌گیرد عامل بیماری است و این کمک‌ها به وخامت اوضاع می‌انجامد: «قام الناس هذا الصباح على تداول أخبار تفشي الحمى والإسهال مما نشر الرعب والفرغ في قلوب الجميع. أتلک أعراض لداء خطير سيعصف بالأرواح كما تعصف الرياح العاتية بأوراق الأشجار الصفراء؟ واشتد هول الناس حين تبين أن الطعام المقدم إليهم معونات من الدول الغربية ومن الصليب الأحمر الدولي هو الذي سبب هذا الإسهال الحاد...» (جلالوجی، ۲۰۱۵: ۷۳).

مهاجرت و دوری از وطن از پیامدهای جنگ است که در این رمان تمامی شخصیت‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد، سبب سردرگمی افراد و ناامیدی می‌شود. همچنین ربودن و قاچاق کودکان، زنان، از عواقب جنگ و ناامنی برای مهاجران است و کودک در تلخی‌های این جنگ از دنیای ساده و لطیف خود، پابه دنیای خشن می‌گذارد.

این داستان از زبان کودک اما بازنمایی نگاه نویسنده است. در واقع نویسنده از ابتدای داستان صحنه‌های بسیار وحشتناکی را که محمد تجربه کرده روایت می‌کند که سبب می‌شود داستان از لطافت و سادگی ادبیات کودک دور شود.

شخصیت و مکانیسم‌های دفاعی

در تحلیل روان‌شناختی شخصیت‌های داستان و بررسی مکانیسم‌های دفاعی یافته‌های زیر قابل‌ارائه است:

محمد

شخصیت اصلی رمان "محمد"، دانش‌آموزی است که با دیدن کشتار خانواده و افراد روستای با اضطراب‌های شدید، کابوس‌های شبانه و مشکلات روحی مواجه است اما تکیه‌گاه خواهرش "عایشه" و دوستش "عثمان" می‌شود. او نمونه آرمانی از شخصیتی مقاوم و وفادار به خانواده و وطن است که هرگز

تسلیم نمی‌شود.

احساس اضطراب ناشی از ترس سبب می‌شود محمد سربازان را بسان سگ و حیوانات وحشی تصور کند که به حدی به او نزدیک می‌شوند که دندان‌هایشان را در گوشت پای او فرومی‌کنند؛ به همین علت احساس می‌کند فلج شده و قادر به راه رفتن نیست. «أحس أنيابهم تنغرز فی لحمی الطری... لحم ساقی والیتی. تمتد القهقهات عالیة تلسع قلبی المرتجف کسوط أقطاعی جبار... تلفت حول ساقی تشلهما عن الحركة تماما... أتعثر... أنهض... أضرم لعبتی الی صدری... أغرسها تجاویف القلب النابض» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۹-۱۰).

فرد برای کاهش اضطراب به صورت ناخودآگاه، مکانیسم "بازگشت" یا "واپس روی" را به کار می‌گیرد. در این مکانیسم فرد به دوره پیشین رشد بازمی‌گردد. «واپس روی به منزله بازگشت ناهوشیار و دفاعی به یک گفتار، خیال و گاهی رفتار معنادار است که فرد قبلاً آن را تجربه کرده است» (منصور، ۱۳۶۹: ۱۴۹). این کودک خواستار نیاز اساسی و اولیه خود به امنیت و آرامش است. او تصویر کودک یتیم دردمند از رنج‌های بسیار است (عطوی، ۲۰۱۵: ۱۰۹). به عقیده مازلو همه افراد جامعه در حال حرکت به سوی شکوفایی نیروهای ذاتی هستند که باید به نیازهای اولیه خود پاسخ دهند و آن نیازها را ارضا کنند تا بتوانند به سوی نیازهای در سطح بالاتر بروند. مازلو به عنوان روان‌شناس که نظریه «نظریه انگیزهای انسان» را در سال ۱۹۴۳ ارائه کرد، نیازهای انسان را در یک هرم پنج طبقه جای می‌دهد که در آن، طبقات پایین‌تر هرم نیازهای حیاتی‌تر و ساده‌ترند و نیازهای طبقه‌های بالاتر زمانی مورد توجه فرد قرار می‌گیرند که نیازهای طبقه‌های پایین‌تر برطرف شده باشند (شعیی، ۱۳۹۲: ۴). طبق طبقه‌بندی مازلو اولین نیاز بشر، نیازهای فیزیولوژیک است و به ترتیب نیازهای بعدی، امنیت، ارضای احساس عشق و تعلق داشتن و سپس نیاز مربوط به اعتماد است که ارضای تمامی این نیازها سبب شکوفایی فرد می‌شود (دارابی، ۱۳۹۹: ۱۱۱). جنگ و کوچ اجباری مخل تمامی این نیازها است. عدم داشتن سرپناه حتی باعث می‌شود که باران تبدیل به عامل آزار و نعمت برای فرد شود. «هرع الجميع و حبات المطر الأولى تلسع أجسادنا...» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۴۷). محمد در توصیف دردی که از باریدن باران بر آن‌ها تحمیل می‌شود واژه «نیش» زدن را به کار می‌گیرد. در واقع باران را به جانوری موزی تشبیه می‌کند که آنان را نیش می‌زند تا بی‌خانمانی و آوارگی آنان را نمایان‌تر سازد.

در لحظه کشتار و عدم امنیت، هنگامی که محمد نمی‌تواند این فشار روانی را تحمل کند ناخودآگاه مکانیسم "بازگشت" را در پیش می‌گیرد و به رفتاری از گذشته خویش بازمی‌گردد و با یادآوری آغوشی گرم به خود آرامش می‌دهد پس اسباب‌بازیش را به سختی در آغوش می‌فشرد. در خیال خود می‌پندارد اسباب‌بازی‌اش جان دارد و از وضعیت موجود دچار اضطراب شده و به امنیت نیاز دارد. با هم‌ذات‌پنداری با

در آغوش کشیدن آن، گویی خود را در آغوش می‌کشد تا احساس امنیت کند.

می‌توان گفت این کودک به علت اضطراب و ترس از آوارگی در منتسب نبودن به مکان و وطن، احساس امنیت را از دست داده؛ از این رو مکانیسم "سرکوب" را هم در پیش می‌گیرد. فروید معتقد است که "سرکوب" در حکم نوعی پدیده تاریخی شامل به اسارت در آوردن غرائز بر پایه نظارت سرکوب‌گرانه‌ای است که از جانب خود انسان تحمیل شده (فروید، ۱۳۸۲: ۱۳۶). فرد با پس‌راندن افکار و امیال سرکوب شده سعی می‌کند برای زنده ماندن و بازگشت به وطن با هر مانعی مبارزه نماید. سرکوب از مهم‌ترین مکانیسم‌های دفاعی در مقابله با اضطراب به منظور جلوگیری از ورود افکار، خاطرات، آرزوها، امیال و تجارب دردناک و ناخوشایند است (احمدوند، ۱۳۶۸: ۲۲-۳۱). در این مکانیسم، فرد هیچ چیزی را نفی نمی‌کند؛ بلکه سعی می‌کند آن عامل اضطراب‌آفرین را به یاد نیاورد (کریمی، ۱۳۸۸: ۸). کودک آرزو می‌کند به جای آوارگی، کاش در کنار خانواده خود می‌مرد: «لو كنت أعرف هذا بقیت فی وطنی لأموت شریفا عزیزا لا ذلیلا مهانا فی أوطان الغیر» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۶۴).

هنگامی که محمد به همراه خواهرش در آغوش مادر در گوشه‌ای از خانه پنهان شده‌اند و پدر در تلاش است تا وسایل سنگین را در مقابل در ورودی قرار دهد تا سربازان، راحت وارد خانه نشوند، کودک ترس را در چشمان همگی می‌بیند و سعی می‌کند با گرفتن دست خواهرش به او احساس امنیت ببخشد. در این وضعیت به صورت ناخودآگاه مکانیسم "سرکوب" را به کار می‌گیرد و احساس اضطرابش را کاهش می‌دهد. همچنین به جای ناآرامی و بروز رفتارهای پر خاشگرانه که در موقعیت‌های اضطراب‌آور ممکن است در فرد نمایان شود مکانیسم «تصعید» را به کار می‌گیرد تا به خواهرش آرامش می‌بخشد. در مکانیسم "تصعید" یا "والایش" فرد افکار و تکانه‌های ناگوار را به گونه‌ای هدایت می‌کند که موردپسند واقع شوند (کریمی، ۱۳۸۸: ۸۱).

محمد به دلیل آنکه نمی‌تواند واقعیت را بپذیرد که انسان‌ها تا این حد جنایت‌کار و ترسناک باشند به مکانیسم "خیال‌بافی" روی می‌آورد و سربازان صرب را غول یا سگ می‌پندارد و حتی چهره آنان را به شکلی وحشتناک و ترکیبی از حیوانات می‌پندارد که البته این تصور از موجوداتی وحشتناک از داستان‌هایی که مادر بزرگش هنگام عصبانیت از محمد می‌گفته نشأت می‌گیرد؛ زیرا مادر بزرگ برای ترساندن او داستان غول‌ها را تعریف می‌کرد و به همین سبب ترس از این موجودات در ضمیر ناخودآگاه او وجود داشته است. «و تراءت لی الغیلان ذات أشكال غریبة... أذان طویلة... وعیون کثیرة... مناخیر... وخراطیم... مخالف... ذیول... و أشعار» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۲۱). می‌توان گفت «غول» نمادی از انسان‌های شرور و جانی در خیال کودک است.

هنگامی که انرژی روانی میان "من" و "فرامن" از تعادل خارج می‌شود، فرد دچار اضطراب می‌شود؛ بنابراین تلاش می‌کند این احساس را رفع نماید یا آن را کاهش دهد؛ بنابراین می‌توان گفت اضطراب به نوعی علیه "من" اعلام خطر می‌کند که نقش مهمی در بروز بیماری‌های روانی دارد. شاید به همین دلیل است که

فروید از اضطراب با عنوان «درد روانی» یاد می‌کند؛ زیرا هنگامی که فرد به لحاظ روانی دچار مشکل می‌شود در درجه اول احساس اضطراب می‌کند (آزاد، ۱۳۷۴: ۳۰). کودک، احساس ترس، نبود امنیت، از دست دادن خانواده، اضطراب و وحشت را تجربه می‌کند. وقتی با پیکر عریان و بی‌جان عمه‌اش روبه‌رو می‌شود به جای آنکه رفتاری پر خاشگرانه از خود بروز دهد اضطرابش را "سرکوب" می‌کند و با به‌کارگیری مکانیسم "تصعید" سعی می‌کند پیکر عریان عمه‌اش را با لباس‌هایی که در اطراف پیدا می‌کند بپوشاند و با عمه‌اش وداع می‌کند. «یا لهول الفاجعة!... ماذا فعلت عمتي المسكينة حتى يفعلوا بها هذا؟!...» [وأسرعت نحوها... نزع معطفي وغطيتها...] کانت أحب إلي من كل أفراد أسرتي... و کانت تحبنا أكثر من نفسها... (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۱۷). او گذشته و روزهایی که در آغوش عمه آرام می‌گرفته را به یاد می‌آورد و تصمیم می‌گیرد که به روستا برود و خود را به مکانی امن برساند.

محمد تصویر الگو از کودک شجاعی است که اغلب با کاربست مکانیسم‌های دفاعی مثبت در راه آزادی وطن و حمایت از نزدیکان خود پایداری می‌کند. او در شرایط جنگی به‌جای ماندن در سطوح اولیه شخصیت از "نهاد" و "من" گاه به‌سوی "فرامن" جهش می‌کنند و با خردی فراتر از اقتضای سن کودک به تدبیر امور می‌پردازد و صبر و تاب‌آوری نشان می‌دهد؛ هر چند که نیازهای کودکان و خیال‌بافی‌ها همراه همیشگی اوست. محمد می‌داند قرار است مهاجرت کنند، اما نمی‌داند به کجا و نمی‌داند چه سرنوشتی پیش‌رو دارند و همچنان به گذشته خود وابسته است و تمایل دارد همراه عثمان به روستای خود بازگردد تا هر جایزه از مدرسه گرفتند را همراه بیاورد. «تذكرت الجوائز... نسيت كل ذلك... صوري... جوائزي... کتبی... نسیتها في البيت... وجدت نفسي أخطو خارجاً» (همان: ۳۶).

بعد از فرار از دست دشمن، محمد همراه عایشه و عثمان به روستای محل زندگی خاله‌اش می‌روند. وقتی مردم علت را از او می‌پرسند دچار اضطراب می‌شود و قادر به پاسخگویی نیست. او با به‌کارگیری مکانیسم "بازگشت" خود را در آغوش خاله‌اش می‌اندازد تا بتواند فشار روانی را تخلیه کند و احساس امنیت کند. «والجمت عن الكلام لقد أصحبت بالخرس... طوقت رقبتها بذراعي الصغیرتین لم أکن أريد کلاما... أريد فقط أن أبکی» (همان: ۲۳).

کودک از شدت استرس دچار بهت شده و این اضطراب در لحظه دیدار نزدیکان با گریه برون‌ریزی می‌شود. کودک از اینکه نتوانسته از مادر و خانواده خود مراقبت کند در مقابل سؤال خاله‌اش از حال مادر احساس شرمندگی می‌کند. شاید برای جبران همین شرم است که به‌شدت برای حمایت از بقیه تلاش می‌کند. همچنین در منزل خاله و در انتظار شنیدن فتوای شیخ، با شنیدن واژه «یتیم» بسیار ناراحت می‌شود اما ترجیح می‌دهد این احساس تنهایی و بی‌سرپرستی را "سرکوب" کرده و سکوت کند. در خواب، کابوس می‌بیند. خوابیدن برای او دشوار است. تنها رویای شیرین پیروزی به او کمک می‌کند تا بخوابد. خیال‌پردازی و تداعی تصاویری زیبا از گذشته نشان از امیدواری اوست که همان مکانیسم "مقاومت" است. در مکانیسم "مقاومت"، شخص از یادآوری خاطرات اضطراب‌آور گذشته جلوگیری می‌کند (احمدوند، ۱۳۶۸: ۲۰۱).

خیال‌پردازی، یادآوری خاطرات خوش، زمینه‌ای برای برطرف کردن دغدغه‌ها، موانع و ناراحتی‌ها ایجاد می‌کنند: «وتذكرت حُضن والدي الدافئ ولحظات المرح والسرور التي كنا نقضيها معا في الحقل أو في البيت... لا تنتهي قصصه أبداً ولا دُعابته... كلما أكمل واحدة جاء بأخرى كالينبوع العذب يتفجر حياة وسعادة وحناناً» (جلالوجی، ۲۰۱۵: ۷۷).

محمد در قبال اضطراب و ترس درونی از آنچه در گذشته تجربه کرده و همچنین سردرگمی‌اش از آینده نامعلومی که در پیش دارد، مکانیسم "هماندسازی" را به کار می‌گیرد. در این مکانیسم فرد نگرش‌ها و شیوه‌های رفتار شخصی دیگران را برای خود الگو قرار می‌دهد تا مثل او شود (پاینده، ۱۳۹۷: ۱۱۶). محمد هنگامی که با پسرخاله روبه‌رو می‌شود و اقتدار و علم او را می‌بیند تصمیم می‌گیرد روزی مانند او شود و بتواند ناامیدی را از چهره تمام آدم‌ها محو سازد. «ابن خالتي... و هو فوق ذلك متعلم متفوق في تعلمه... أعجبنني كلامه كثيراً... و تمنيت في قرارة نفسي لو كنته» (همان: ۳۰). منظور از "هماندسازی" الگو برداری از افکار، اخلاقیات، رفتار و سلايق فرد دیگری و تقلید و یژگی‌های مطلوب است. این مکانیزم به‌صورت ناخودآگاه احساس ارزشمندی را افزایش می‌دهد. در این مکانیزم، شخص خود را در قالب فرد دیگری قرار می‌دهد یا خود را با او یکی احساس می‌کند. اهمیت این مکانیزم در رشد، "من" و "فرمان" بسیار زیاد است (کریمی، ۱۳۸۸: ۸۲). در روند داستان شاهد رشد شخصیتی محمد هستیم. او با شخصیتی مهربان و مهر طلب رفته‌رفته به دوستش عثمان وابسته می‌شود و نگران او و کابوس‌های شبانه اوست: «ولست أدري أكان عثمان قد نام أم هو الآن يتجرع مثلي مرارة هذا الكابوس المرعب...» (جلالوجی، ۲۰۱۵: ۴۷). او نگران خاله‌اش است که چگونه می‌تواند این بار غم را تحمل کند. محمد با مکانیسم "والایش" یا "تصعید" به‌جای ناامیدی یا پرخاشگری می‌خواهد قوی و مبارز در راه وطن باشد: «من هذه اللحظة يجب أن نذبح الطفولة والبراءة... يجب أن نكون رجالاً... القوة والصلابة والصرامة هي السبيل إلى نجاتنا وبقائنا أحياء... فلنكن رجالاً» (همان: ۳۷). گویی محمد از دوران کودکی عبور کرده و شخصیتش رشد کرده و بزرگ شده است.

همکاری و همدلی اهالی روستا و برادران عرب برای او بسیار امیدبخش است. بعد از آنکه محمد به همراه اهالی روستا به مکانی دیگر مهاجرت می‌کند ترس دارد مبادا به آن‌ها پناه داده نشود، اما برادران عرب به کمک آن‌ها می‌آیند و به تمام آوارگان امید می‌دهند که بار دیگر به وطن باز می‌گردند و دوباره آنجا را آباد خواهند کرد: «من اليوم سنودع التشرد و إلى الأبد لقد وفروا لنا كل شيء... حتى الحماية والأمن...» (همان: ۷۹).

محمد ابتدا تحت تأثیر "نهاد" بوده و رفته‌رفته با رشد شخصیت تحت سیطره "من" قرار می‌گیرد؛ به‌ویژه هنگامی که تصمیم به الگو برداری از پسرخاله‌اش می‌گیرد و خصوصاً آنگاه که از ترس ازدست دادن عثمان به صحنه انفجار می‌رود تا او را نجات دهد. محمد در طول داستان و برخورد با دیگر افراد و حوادث دیگر از فردی رنجیده‌خاطر و مضطرب و گاه ناامید به شخصیتی مقاوم و امیدوار تبدیل می‌شود. در حقیقت نویسنده قصد دارد تصویری از فردایی روشن ترسیم کند و به مخاطب پیام‌رزد همکاری و همدلی و مهربانی

و توکل و امید به وعده خداوند، سبب پیروزی بر ظلم است.

عایشه

عایشه، خواهر محمد است. دختری یک و نیم ساله که در هجوم صرب‌ها، گلوله‌ای به رانش می‌خورد. محمد او را بغل می‌کند و به خانه خاله فرار می‌کنند. «جلست علی الأرض، ثم أشارت إلى ألم بفخذها الأيمن [...] یا الهی، لقد أصابتها رصاصة طائشة والدم مازال ينزف منها (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۱۹). عایشه در مرحله‌ای از رشد است که تحت سیطره "نهاد" و نیازمند برطرف کردن نیازهای اولیه زندگی و امنیت است. "نهاد" اساسی‌ترین جنبه شخصیت می‌باشد که بخش ناهوشیار ذهن را که تحت سلطه اصل لذت است از بدو تولد انسان در نظر می‌گیرد و طالب ارضای مستقیم و بی‌واسطه نیازها است (هلمر، ۱۹۰: ۱۳۸۹). "نهاد"، ساختاری خودخواه، لذت‌جو، بدوی، غیراخلاقی، سمج و عجول دارد و کاملاً ناهوشیار است (شولتز، ۱۳۷۸: ۶). عایشه یک و نیم ساله، تصویر واقعی‌تر از یک کودک است که وقتی نیازهایش ارضا نشوند بی‌تابی می‌کند. عایشه زخمی که خون زیادی از دست داده درکی از موقعیت خطرناک خود ندارد پس محمد او را نجات می‌دهد: «خطف أختی عائشة من الأرض وضعتها فوق ظهري كان بكاؤها قد تحول من النحيب والشيح إلى الصياح... لم تكن تدرك المسكينة الخطر المحدق بنا...» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۱۷). تمام رفتارهای کودکانه عایشه از مکانیسم‌های طبیعی دفاعی برای بقا و ادامه حیات است. ارضای نیازهای اولیه که هر کودکی در سال‌های اولیه زندگی در صدد پاسخگویی به آنهاست در عایشه به تأخیر افتاده، به همین دلیل محمد سعی می‌کند نیازهای اولیه او را برطرف کند و در آغوش گرفتن به او احساس امنیت بخشد و همچنین با بوسیدن، به او عشق دهد. رفع نیاز به امنیت و عشق مایه تسلی کودک است.

عثمان

عثمان از دوستان نزدیک محمد و از جمله بازماندگان قتل عام روستا است. او نیز شاهد کشتار وحشتناک خانواده‌اش بوده است. «في كل شبر منها شيء من ذكرياته... لقد انسلخ من عمره، بل انسلخ من أجمل أيام عمره التي يعجز عن إعادتها» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۴۱). تجربه جنگ و مرگ او را از ایام زیبای کودکی خود جدا کرده است.

بر خلاف محمد که با مکانیسم‌های سرکوب، تصعید، جبران، همانندسازی در داستان به‌عنوان خرد کودکانه بروز دارد و در اثر سختی‌ها رشد می‌کند، عثمان تصویری واقعی‌تر از کودک رنجیده، مضطرب، تنها، سردرگم و افسرده و نیازمند حمایت و محبت است. او نگران آن است که حالا که خلنه و تمام خانواده‌اش را از دست داده چه کسی از او نگهداری می‌کند؟! عثمان به لحاظ شخصیتی تحت تأثیر "من" قرار دارد و سعی می‌کند به نیازهای نهاد پاسخ بدهد. وی نیاز خود به محبت را با هم‌صحبتی با محمد و گریستن در آغوش او پاسخ می‌دهد، اما نگران آینده و آوارگی است. اینجا محمد سنگ صبور اوست و نیاز

به عشق و امنیت او را برطرف می‌سازد. «دس عثمان رأسه فی حضني فضممته إلى وغطيته... لقد فقد هذا المسكين كل شيئاً ولم يعد له من صدر حنون يتكئ عليه...» (جلالوجی، ۲۰۱۵: ۴۱).

دیدن صحنه‌های وحشتناک قتل نه تنها روان او را متأثر می‌سازد؛ بلکه آثار جسمانی قابل مشاهده‌ای به همراه دارد. «حدثني كيف بدأ الهجوم المباغت على السكان العزل... [...] وكيف ساقوا النساء والأطفال ونزلوا فيهم تذبيحاً وخنقاً وحرقة... وكيف صبوا على عشرات منهم البنزين وأحرقوهم بعد أن كبلوهم بالأسلاك...» [...] سألت... وأسنانني تصطك... وبدني يرتجف... وجبيني يتفصد عرقاً... فجاءت جملي مبعثرة... وحاول أن يرد لكن الخوف ألجمه وأفحمه. كنت أتأمله يجهد نفسه كيف ينطق دون جدوى... احمر وجهه... انتفخت أوداجه... وانفجر باكياً وهو يدفن رأسه في صدري فيكاد يسقطني» (همان: ۲۰). روایت حمله ناگهانی به ساکنان بی دفاع، سلاخی، خفه کردن و سوزاندن زنان و کودکان، سوزاندن با بنزین و... با تنش های جسمی و هیستریک بیان می‌شود. به هم خوردن دندان‌ها، لرزش بدن، عرق بر پیشانی، جملات بریده، صورت قرمز، تورم رگ‌های گردن، نشانه‌های وحشت است. این واکنش‌های جسمی، مکانیسم "تبدیلی" یا "هیستری" است. هیستری، واکنشی است که اضطراب در فرد، تبدیل به نشانه‌هایی از بیماری جسمی یا روحی می‌شود (کریمی، ۱۳۸۸: ۷۶).

جای دیگر، شاهد مکانیسم دفاعی "بازگشت" در عثمان هستیم. عثمان به محمد پناه می‌برد که نشان‌دهنده بازگشت او به دوره قبلی رشد بوده و سعی می‌کند ایامی از بازی‌های کودکانه در مدرسه را به یاد آورد. با محمد همراه می‌شود و از طرف خانواده خاله اطمینان می‌یابد که او هم سرپناهی در کنار آن‌ها خواهد داشت و امکان دارد مدرسه برود و درس بخواند.

در کنار شخصیت‌های کودک و نوجوان داستان، دو شخصیت جوان نیز ترسیم شده است:

سلیمان

سلیمان، پسر خاله محمد، جوانی تقریباً سی‌ساله و اهل علم که برای تحصیل به کشورهای بسیاری سفر کرده، شخصیتی شجاع و مبارز است که برای دفاع از سرزمینش داوطلب می‌شود. سلیمان تحت سیطره "فرمان" قرار دارد. او نیازهای وطن را اولویت می‌داند و به جای وادادگی به دفاع از سرزمین دعوت می‌کند. سلیمان مکانیسم "سرکوب" و "تضعید" را پیش گرفته و این مقاومت او سبب می‌شود محمد از وی الگو برداری کند.

«واین خالتي فتی قارب الثلاثين... كان يدعو الجميع للثورة والمقاومة فإما النصر وإما الاستشهاد... لا بدیل عنهما... كان مصرّاً على التحاق الجميع بالجبال المجاورة... الشيوخ والأطفال والنساء والرجال... الجميع دون استثناء يجب أن يقاتلوا ليس هناك خيار. أرض كوسوفا كما قال أرضنا... من تربتها نبثنا... من أريجها أئبنا و أزهرنا... وعليها... فيها يجب أن نموت... بين شغاف قلبها الدافق ندفن» (جلالوجی، ۲۰۱۵: ۳۱).

او جوانی حدوداً سی‌ساله است که همه را به انقلاب و مقاومت یا پیروزی یا شهادت دعوت می‌کند. از

نظر او همه بدون استثناء باید بجنگند. سرزمین کوزوو متعلق به آنهاست، در آن بزرگ شدند و در آن باید بمیرند. او در رشد و بالندگی، الگوی کودکان است و همه دوست دارند مانند او تحصیل کرده و بی‌باک باشند.

مریم

مریم از اواسط داستان همراه روستائیان می‌شود تا به سرزمینی دیگر مهاجرت کنند. او در روز هجوم صرب‌ها نامزد و خانواده‌اش را از دست می‌دهد. این شخصیت نمایانگر دختری معصوم و مظلوم است که درد و رنج بسیاری را تحمل می‌کند. مریم تحت سیطره "من" عمل می‌کند. «مریم الیمامة المجروحة.. منذ أسبوع بعد موعد الزفاف [...] فجأة انطفأت المصابيح... دوی الرصاص... أمام عینی سقط أبي و أمي» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۵۱).

او در داستان حضور اندکی دارد و تنها در صحنه‌هایی مطرح است که با اهالی روستا همسفر شده و با هم صحبتی و همدردی با آنان سعی دارد تا با مکانیسم "سرکوب" کمی از فشار روانی و اضطراب خود را کاهش دهد. در بخشی از داستان شاهدیم که مریم به همراه محمد به بیمارستان می‌روند تا از وضعیت عثمان باخبر شوند؛ اما با دیدن نامزدش در بیمارستان شوکه شده و بیهوش می‌شود. «كانت مریم تسیر بجواری منقبضة الوجه مرتعدة الجوارح لا تتطرق إلا دمعاً... و كيف لمثلها أن يفعل غير ما فعلت؟... و فجأة رأيتها تجمد في مكانها تمثالا مرمريا لا تقدر على الحراك... جذبتها من يدها الرقيقة لم تتحرك... ثم فجأة تهاوت إلى الأرض حثة لا حراك بها» (همان: ۶۷). مریم با صورت منقبض و دست‌وپای لرزان، با گریه، بی‌قراری می‌کند و واکنش هیستریک دارد. این مکانیسم یک عامل اضطراب‌آور را به واکنشی جسمی تبدیل می‌نماید.

مادر

مادر محمد، حضوری بسیار کوتاه در داستان در لحظه کشتار دارد. مادر وحشت‌زده، ایثارگونه فرزندانش را در پناه می‌گیرد و سعی می‌کند آنان را پنهان کند تا زنده بمانند. او در حمایت از خانواده، آنها را دعوت به سکوت می‌کند. «اسکت إنها الغیلان... الغیلان ستلتهمنا جميعاً... فقط يجب أن تسکت لکی لا تنفطن إلینا» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۱۱). مادر در تلاش است که به کودکان خود احساس امنیت دهد و با مهربانی به بچه‌ها می‌گوید این صرب‌ها همان غول داستان مادر بزرگند. مادر دهان کودکان را گرفته تا مبادا صدای آنها توجه سربازان را جلب کند. وقتی شوهرش کشته می‌شود و از ترس و اضطراب گریه می‌کند، در همان حال باز هم مراقب کودکان است. شخصیت مادر تحت سیطره "فرامن" قرار دارد و نمونه شخصیت‌های مقاومت است که در برابر ترس و اضطرابات هیستریک تاب‌آوری می‌کنند. «وفي الوقت الذي ارتفعت قهقهات الغیلان... أما أمي فقد سمعتها تنتحب بشدة و راحت تشدنا إليها بقوة وتشدد قبضتها في هستيرية

علی فمینا... لم تکن تریدنا أن نطق... لم تکن ترید الغیلان ان تتفطن إلینا... سستقتلها هی وحدها وینتهی أمرها کما انتهی أمر أبی ولكن المهم عندها ان ننجو نحن» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۱۳). وقتی متوجه کشته شدن شوهرش می شود صدای گریه اش بلند می شود اما با به کارگیری مکانیسم "سرکوب" از جان فرزندان مراقبت می کند. مادر در مکانیسم "انکار" نمی خواهد بپذیرد که ممکن است خودش و فرزندان نیز کشته شوند. به همین دلیل، با گرفتن دهان بچه ها و تمرکز بر نجات آنها، واقعیت تلخ را موقتاً انکار می کند. با قدرت شروع به کشیدن بچه ها به سمت خودش کرده و دستش را به شکلی هیستریک روی دهانشان می گذارد تا تنها او را بکشند و کارش تمام شود.

خاله و شوهرش

خاله محمد، نقش پررنگی در داستان دارد. او جایگزین مادر، شخصیتی مهربان و دلسوز است. شخصیتی نمادین از زنان است که با عاطفه سرشار خود در راه وطن، مبارز و شجاع اند. او به راحتی نمی تواند از خون عزیزانش و آنچه بر آن ها گذشته و از سرزمینش بگذرد. شخصیت خاله تحت تأثیر "نهاد"، "من" و "فرامن" ترسیم می شود. ابتدا هنگامی که از کشته شدن خواهرش باخبر می شود به شدت متأثر شده و پرخاشگری و بی تابي می کند تا به روستا برود و خود، جنازه خواهرش را دفن نماید، اما بعد از صحبت های شیخ تصمیم می گیرد در خانه بماند، مراقب کودکان باشد. او با گریه کردن و محبت به کودکان، خود را آرام می کند و هنگامی که پسرش تصمیم به پیوستن به مجاهدان می گیرد، علی رغم آنکه در ابتدا مخالفت می کند؛ اما در ادامه تحت تأثیر "فرامن" راضی می شود. او احساسات و خشم خود را متأثر از "من" بروز می دهد اما بدون اینکه به اطرافیان آسیب بزند، خواسته ها و امیالش را تحت تأثیر "فرامن" در کنترل می گیرد. خاله با کاربست مکانیسم "تسلیم ایثار گونه" با دیگران همراهی می کند. در تسلیم ایثارگونه، شخص برای کاهش اضطراب و ناراحتی، با فردی که او را از خودش بالاتر و بهتر می داند همانندسازی می کند (محمدنیا، ۱۳۹۳: ۹۷-۹۹).

خاله در نوسان میان "من" و "فرامن" در پرسش از خبر فاجعه، با مکانیسم "انکار"، از حقیقت فرار می کند. اضطراب او به حدی است که در مکانیسم "جابه جایی" با عصبانیت و پرخاشگری، صحبت شیخ را قطع می کند و با توهین به او می گوید این موعظه های خسته کننده چه فایده ای دارد. بازگویی و شرح اتفاقات موجب واکنش هیستریک در او شده پس به شدت بی تابي می کند و سعی می کند خود را به خانه خواهرش برای تشییع او برساند. «وارتفع عویل خالتي وارتمت أرضا تضميني إلیها وتقبليني بهستیریة و جنون... وقد تبعثر شعرها واغبر وجهها وتربت ثیابها، وعاد الجميع إلى القرية في موكب جنازتي صامت إلا من عویل خالتي» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۲۴). صحنه تشییع پیکرها، صحنه ناله، فریاد، گریه، آغوش، بوسه و محبت با حرکتی هیستریک و جنون آمیز همراه است.

شوهر خاله نمونه شخصیت مردانه ایست که بر عاطفه خود لگام زده و با اراده قوی تحت تأثیر "فرامن" رفتار می کند. او با مکانیسم "تصعید" نقش تکیه گاه برای خانواده ایفا می کنند. تصمیم می گیرد برای آنکه

جنازه هم‌وطنانش را به خاک بسپارد به منطقه پرخطر برود. همچنین خانواده را آماده مهاجرت کرده و پسرش را آماده نبرد با صرب‌ها می‌کند. مردان تصمیم می‌گیرند که برای تدفین اجساد شهدا بسیج شوند، هنگامی که مردان باز می‌گردند و خاله از او پرس‌وجو می‌کند، در سکوت با مکانیسم "سرکوب" اضطرابش را کاهش می‌دهد. همچنین همراه دیگر مردان که شاهد گور دسته‌جمعی است، با مکانیسم "تصعید" تصمیم می‌گیرند گروهی از مبارزان برای مقابله با دشمنان شکل داده و زنان و کودکان را به مکان دیگری انتقال دهند. می‌گوید: «الرجال لایبکون من عیونهم بل من ملامحهم... الرجال لایبکون دمعاً... و إنما یرکمون سحاباً أسود قاتماً علی وجوههم» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۴۰). مردها با چشمانشان گریه نمی‌کنند، بلکه از چهره‌شان گریه می‌کنند. محمد او را بزرگ و خردمند می‌شناسد و در همانندسازی از او الگو می‌گیرد.

شیخ روستا

دیگر نماد مردانه و رمز دین در داستان، شخصیت قوی، شجاع، عالم و صبور شیخ است. «الشیخ قرأ شيئاً من القرآن الکریم» (جلاوجی، ۲۰۱۵: ۲۵) شیخ مردی با ایمان است که برای بازماندگان قرآن می‌خواند و آن‌ها را به صبر و آرامش دعوت می‌کند. مردم روستا تابع نظرات و تصمیمات او هستند. شیخ تحت "فرامن" عمل می‌کنند و تصمیم می‌گیرد که هم جان کودکان و زنان را حفظ کرده و هم گروهی مبارز شکل دهد. شیخ بعد از شنیدن خبر و علی‌رغم پرخاشگری خاله، تصمیم می‌گیرد همراه دیگر مردان برای دفن پیکر شهدا بروند.

شیخ روستا مسئولیت سنگینی بر دوش دارد و مکانیسم "تصعید" را در پیش می‌گیرد. شیخ نیز صدمات روحی دیده اما آن را "سرکوب" کرده و برای راحتی و امنیت هم‌وطنانش تلاش می‌کند و نمی‌خواهد. «فی الصباح زارنا الشیخ... کان التعب بادیا علی وجهه والشحوب بدأ ینسج خیوطه علی ملامحه لعله لم یذق النوم منذ یومین أو ثلاثة ورغم ذلک کان فیض حیوۃ ونشاطاً» (همان: ۶۱). علی‌رغم خستگی و رنگ‌پریدگی از بی‌خوابی، با این حال سرشار از نشاط و سرزندگی است. همچنین به‌جای ناامیدی، مکانیسم "تصعید" را با مقاومت برای نجات وطن به‌کار می‌گیرد. شیخ برای همه یک تکیه‌گاه امیدبخش است. او نمادی از چهره‌ای دینی، از مقاومت، تعقل و امید است.

نتیجه‌گیری

تحلیل روان‌شناختی رمان با تمرکز بر شخصیت‌ها و مکانیزم‌های دفاعی آن‌ها نشان می‌دهد که نویسنده توانسته پیچیدگی روان انسان‌ها را در مواجهه با شرایط اضطراب‌آور جنگ به تصویر بکشد. در بین قربانیان جنگ، کودکانی که آواره و بی‌سرپرست شده‌اند بیش از دیگران در معرض آسیب‌های روحی و روانی هستند.

داستان با محوریت شخصیت اصلی "محمد"، نمونه کودکی ارائه می‌دهد که و در اثر سختی‌ها رشد کرده و از "من" به "فرامن" جهش می‌کند. او نمونه آرمانی از شخصیتی مقاوم و وفادار به خانواده و وطن است که هرگز تسلیم نمی‌شود. محمد در عین اضطراب، خیال‌بافی و سردرگمی اما تکیه‌گاه بقیه است. محمد به گذشته خود وابسته است و در خصوص آینده، نگران و سردرگم و برای مبارزه با دشمنان، مقاومت می‌کند و برای رسیدن به اهدافش تلاش کند. بقیه شخصیت‌های کودک (عایشه و عثمان) تصویر واقعی‌تر از کودکان هستند و بیشتر تحت تأثیر نیازهای "نهاد" واکنش می‌دهند. شخصیت‌ها بزرگسال داستان اغلب در برابر واقعیت وحشتناک جنگ با تاب آوری سعی دارند که بر ناامیدی فائق آیند و مقاومت کنند. شخصیت‌هایی همچون سلیمان و شیخ، با تسلط "فرامن"، نمادهایی از امید و تعهد به وطن هستند. مادر محمد و شوهرخاله با ایثار و تعهد به وظایف خانوادگی و اجتماعی، نمونه‌هایی از شخصیت‌های تحت کنترل "فرامن" هستند که اضطراب خود را در قالب حفاظت و حمایت از دیگران مدیریت می‌کنند.

این رمان، روایت آسیب‌های جدی روانی مردمی مظلوم در جنگ است. کودکان، جوانان و بزرگسالان تحت تأثیر جنگ و واقعیت وحشتناکی که تجربه کرده‌اند دچار اختلالات روانی شده و مکانیسم‌های دفاعی روانی همچون «سرکوب»، «والایش» یا «تصعید» و «تبدیلی یا هیستریک» و «تسلیم ایثار گونه» و... را به کار می‌گیرند. مکانیسم‌های دفاعی می‌توانند ابزاری برای بقا، تاب‌آوری و انتقال ارزش‌های انسانی و جمعی باشند. کودک اصلی داستان با مکانیسم‌های سرکوب، تصعید، جبران، همانندسازی در داستان به‌عنوان خرد کودکانه بروز دارد. سلیمان و شیخ با استفاده از مکانیسم‌های تصعید و سرکوب برای مقاومت و رهبری استفاده می‌کنند. در مقابل، مریم و خاله محمد به‌عنوان شخصیت‌های زنانه داستان، تحت تأثیر مکانیسم‌های انکار، جابه‌جایی و واکنش‌های هیستریک، حالات روانی ناشی از فقدان و اضطراب را نشان می‌دهند؛ اما در نهایت نیز نوعی تاب‌آوری عاطفی و نقش حمایتی از خود بروز می‌دهند.

منابع

- آزاد، حسین (۱۳۷۴). آسیب‌شناسی روانی، تهران: انتشارات بعثت.
- آقاخان‌بی‌بی، محمود، محسن محمدی فشارکی، مهدیه مللی (۱۳۹۸). «خوانشی فرویدی از رمان سوران سرد». *متن‌پژوهی ادبی*، ۲۳، ۶۱-۸۴. doi: 10.22054/ltr.2017.21793.1861
- احمدوند، محمدعلی (۱۳۶۸). مکانیسم‌های دفاعی روانی، تهران: بامداد.
- اینشتین، آلبرت (۱۴۰۱). چرا جنگ (نامه‌نگاری آلبرت اینشتاین و زیگموند فروید)، چ سوم، تهران: نشر نی.
- باقری، مهناز (۱۳۹۸). ادبیات جنگ برای کودکان آری یا نه؟ «دیدگاه جمعی از نویسندگان»، مقوله‌ها و مقوله‌ها... به کوشش محمد قاسم فروغی جهرمی، ج ۲، تهران: بنیاد حفظ و بررسی ادبیات دفاع مقدس، مجموعه آثار و نشر ارزش‌های دفاع مقدس.
- پاینده، حسین (۱۳۹۷). نظریه و نقد ادبی: درسنامه‌ای میان رشته‌ای، تهران: سمت.
- (۱۴۰۱). کاربرد روان‌کاوی در نقد ادبی (هفت اثر از فروید درباره ادبیات)، چ پنجم، تهران: مراوید.

- تایسن، لوئیس (۱۳۸۷). نظریه‌های نقد ادبی معاصر، ترجمه مازیار حسن‌زاده و فاطمه حسینی، تهران: نگاه امروز.
- جلاوجی، عزالدین (۲۰۱۵). الفراشات و الغیلان، چاپ اول، الجزایر: دارالمنتهی.
- حافظی، علیرضا (۱۳۶۸). گفت و شنود در بررسی و شناخت ادبیات کودک، تهران: نشر شمع.
- دارابی، جعفر (۱۳۹۹). نظریه‌های روانشناسی شخصیت رویکرد مقایسه‌ای، بی‌جا: آییژ.
- ساموئلز، رابرت (۱۳۹۹). فروید برای قرن بیست و یکم، ترجمه امید ساعدی، چ اول، تهران: پبله.
- شایگان فر، حمیدرضا (۱۳۸۰). نقد ادبی، تهران: آریاشهر.
- شجری، علیرضا (۱۳۸۴). ادبیات کودک در ایران، تهران: نشر عیاران.
- شعبی، فاطمه (۱۳۹۲). هرم نیازهای انسان (از دیدگاه مازلو)، نشر الکترونیکی حیات سبز.
- شولتز، دوان (۱۳۶۷). روان‌شناسی کمال الگوهای شخصیت سالم، ترجمه گیتی خوشدل، بی‌جا: انتشارات پایا.
- شولتز، دوان پی، سیدنی، آلن (۱۳۷۸). تاریخ روان‌شناسی نوین، ترجمه علی اکبر سیف و همکاران، تهران: نشر دوران.
- (۱۳۸۴). نظریه‌های شخصیت، ترجمه یحیی سید محمدی، تهران: نشر ویرایش.
- عبدون، ظریفه و ماسیفا فدیله و لینده مسالی (۲۰۱۷). «صورة الطفل في رواية الفراشات و الغیلان وعزالدین جلاوجی». جامعة بجاية كلية الآداب و اللغات قسم اللغة و الآداب العربی.
- فروید، زیگموند (۱۳۴۲). آینده ای یک پندار، ترجمه هاشم رضی، تهران: آسیا.
- (۱۳۸۲). روانکاوی (۲) (مجموعه مقالات)، ترجمه حسین پاینده و دیگران، تهران: سازمان چاپ و انتشارات.
- (۱۳۸۸). تفسیر خواب، ترجمه شیوا رویگریان، چ هشتم، تهران: مرکز.
- (۱۳۹۸). تأملاتی دربار جنگ و مرگ، ترجمه افسانه دبیری، تهران: پبله.
- (۱۴۰۰ الف). مهم‌ترین گزارش‌های آموزش تاریخ روانکاوی، ترجمه سعید شجاعی شفتی، چ هشتم، تهران: ققنوس.
- (۱۴۰۰ ب). جستارهایی دربارهٔ تکوین بیماری‌های روانی، ترجمه مهدی حبیب‌زاده، چ اول، تهران: نگاه.
- کریمی، یوسف (۱۳۸۸). روانشناسی شخصیت، تهران: ویرایش.
- محمدنیا، رضا (۱۳۹۳). «گونه‌شناسی اضطراب و مکانیسم‌های دفاعی بر پایه نظریات فروید و آدلر در تاریخ بیهقی»، دانشگاه حکیم سبزواری: دانشکده ادبیات و علوم انسانی.
- منال، عطوی (۲۰۱۵). «شخصیة الطفل في رواية الفراشات و الغیلان عزالدین جلاوجی». جامعة محمد بوضیاف.
- منصور، محمود (۱۳۶۹)، احساس کهن‌تری، تهران: دانشگاه تهران.
- هلمر، شارون (۱۳۸۹)، دانش نامه فروید، ترجمه مجتبی پردل، مشهد: ترانه.

التحليل النفسي لشخصيات قصة الفراشات والغيلان لعزالدين جلاوجي من منظور فرويد

فاطمة اكبري زاده^۱

عطية فرهادنيا^۲

المُلخَص

التحليل النفسي هو علم يدرس النفس البشرية ويمكن له أن يكشف أعماق الباطن البشري من خلال التعرف على اللاوعي ودراسة مستويات الشخصية والعوامل المؤثرة عليه. إنَّ تطبيق علم النفس على النقد الأدبي، له أهمية خاصة في المقاربات النقدية الأدبية ومنها دراسة أدب الأطفال. ويحاول هذا البحث قراءة نموذج من أدب الأطفال وهو رواية "الفراشات والغيلان" للكاتب الجزائري عزالدين جلاوجي من منظور فرويد باستخدام المنهج الوصفي التحليلي، من أجل دراسة نفسية لقضية الحرب وأثرها على المجتمع وخاصة الأطفال. الشخصية الرئيسية في الرواية هي الطفل الذي يتواجد بنشاط طوال القصة ويتعرض لضغوط نفسية مؤذية خلال ما يحدث له من أحداث مريرة. يتجلى الأفراد حسب مستويات مختلفة من الأنا إلى الأنا العليا وتحملون صدمات شديدة، لكنهم يستخدمون آليات دفاعية مختلفة. والطفل الرئيس في القصة كنموذج لعقلانية الأنا العليا، يحاول من خلال توظيف الآليات الدفاعية الايجابية أن يقلل من قلقه وقلق الآخرين وباستلهم الشخصيات المثابرة يسعى بأمل نحو مستقبل مشرق مع تعزيز الصمود في سبيل حرية الوطن ودعم أقربائه.

الكلمات الدلالية: النقد النفسي، فرويد، عزالدين جلاوجي، الفراشات والغيلان.

^۱ الأستاذ المشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب، جامعة الزهراء(س)، طهران، إيران.

^۲ ماجستير اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب، جامعة الزهراء(س)، طهران، إيران.